

De Sumatraanse neushoorn

Er komen op de aarde nog vijf soorten neushoorns voor. Twee daarvan, de witte en de zwarte neushoorn, eigenlijk beter breedlip en puntlip te noemen, leven in Afrika in savannen. De andere drie soorten leven in Azië. De grootste soort, de Indische neushoorn leeft in de grasvlakten aan de voet van de Himalaya in India en Nepal. Een kleinere verwant hiervan, de Javaanse neushoorn, komt alleen nog voor in het Ujung-Kulonreservaat op Java. De kleinste van de drie, de Sumatraanse neushoorn, kan nog worden aangetroffen in het oerwoud van Sumatra en Borneo en in een aantal gebieden op het vasteland van Zuidoost-Azië. Alle moeten helaas reeds tot de bedreigde diersoorten worden gerekend en een paar ondersoorten zijn waarschijnlijk reeds uitgestorven.

Laatste afstammelingen

De dieren die nu nog in leven zijn, hier en daar gelukkig in goed beheerde reservaten, vormen de laatste afstammelingen van soorten die vroeger uitgestrekte gebieden hebben bewoond. Dit geldt eigenlijk ook een beetje voor de groep van de neushoorns in zijn geheel. De vijf nu nog bestaande soorten zijn de laatste overlevende van een diergroep die vroeger, miljoenen jaren geleden, veel meer soorten telde, veel vormenrijker was en een uitgestrekt gebied bewoonde, zelfs tot in de noordelijke toendragebieden. De huidige neushoorns lijken wat lichaamsbouw betreft nogal sterk op elkaar, maar onder de uitgestorven vormen worden dieren aangetroffen van zeer uiteenlopend postuur en van zeer uiteenlopende grootte, variërend tussen het formaat van een tapiren echte reuzen van zo'n 5 m hoog.

Bewaard in oerbos

Al deze vormen zijn op de lange duur toch niet voldoende levenskrachtig geweest, en zijn, mogelijk door de concurrentie met modernere planteneters als de Evenhoevigen, uitgestorven. Alleen het huidige type neushoorn heeft zijn plaats in de „samenleving” van de natuur weten te behouden. Het zijn ook niet de hoogst ontwikkelde, dat wil zeggen de meest gespecialiseerde vormen die zijn blijven bestaan. De Sumatraanse althans wordt als een vrij „primitief” type onder zijn reeds lang uitgestorven verwanten beschouwd. Een van deze verwanten was de wolharige neushoorn die tot het eind van de ijstijden in Europa en Azië heeft geleefd. Als verklaring van zijn huidige bestaan kan de levenswijze in het tropische oerbos worden aangevoerd. Het tropische bos is in de loop van de aardgeschiedenis veel minder aan veranderingen onderhevig geweest dan andere vegetatietypen. Door deze stabiliteit konden veel vormen, die elders onder druk van allerlei veranderingen verdwenen of zich verder ontwikkelden, hier blijven bestaan.

Het tropische bos kan „conservatief” worden genoemd, het dwingt niet tot snelle evolutie.

Sumatraanse neushoorn

Hoewel de naam doet vermoeden dat de Sumatraanse neushoorn wellicht alleen op Sumatra zou voorkomen, bewoonde hij nog niet zo heel lang geleden een groot gedeelte van Zuidoost-Azië, noordelijk tot aan de voet van de Himalaya bij Bhutan, geheel Burma en Thailand, het zuiden van Laos en Vietnam, Cambodja, Malaya, Sumatra en Borneo. In Zuid-China en het noorden van Laos en Vietnam kwam hij vroeger waarschijnlijk ook voor, maar is daar reeds voor de komst van de eerste Europese koopvaarders uitgeroeid. Met name Zuid-China is reeds voor het begin van onze jaartelling voor een groot deel in cultuur gebracht, waardoor de grotere dieren (o.m. de olifant) het veld moesten ruimen. In India en Bangladesh is hij zo rond de eeuwwisseling verdwenen en ook in de andere landen was hij in het begin van de twintigste eeuw vrijwel overal zeldzaam geworden of reeds verdwenen.

Kleine populaties

Op het ogenblik leven er waarschijnlijk nog kleine tot zeer kleine populaties in een aantal reservaten in Burma, Thailand, Malaya en Indonesië; ook in een aantal afgelegen niet gereserveerde gebieden in deze landen houden zich nog kleine groepen op. Hoeveel dieren er in totaal nog zijn, is zeer moeilijk te schatten, maar meestal wordt aangenomen dat het aantal tussen de 100 en 200 ligt. Het Sungei-Dusunreservaat in Malaya herbergt al jaren niet meer dan drie exemplaren. In het Gunung-Leuserreservaat is nog een vrij aanzienlijke groep dieren aanwezig. Dit werd wel vermoed, maar het werd pas bevestigd door onderzoeken van de uit Zürich afkomstige, Zwitserse bioloog Markus Borner (zie Panda Nieuws, febr. 1974). Van andere gebieden zijn vrijwel geen recente gegevens beschikbaar; vele zijn al jaren lang niet door onderzoekers bezocht, omdat ze te veraf zijn gelegen of omdat de

politieke situatie geen bezoek toelaat.

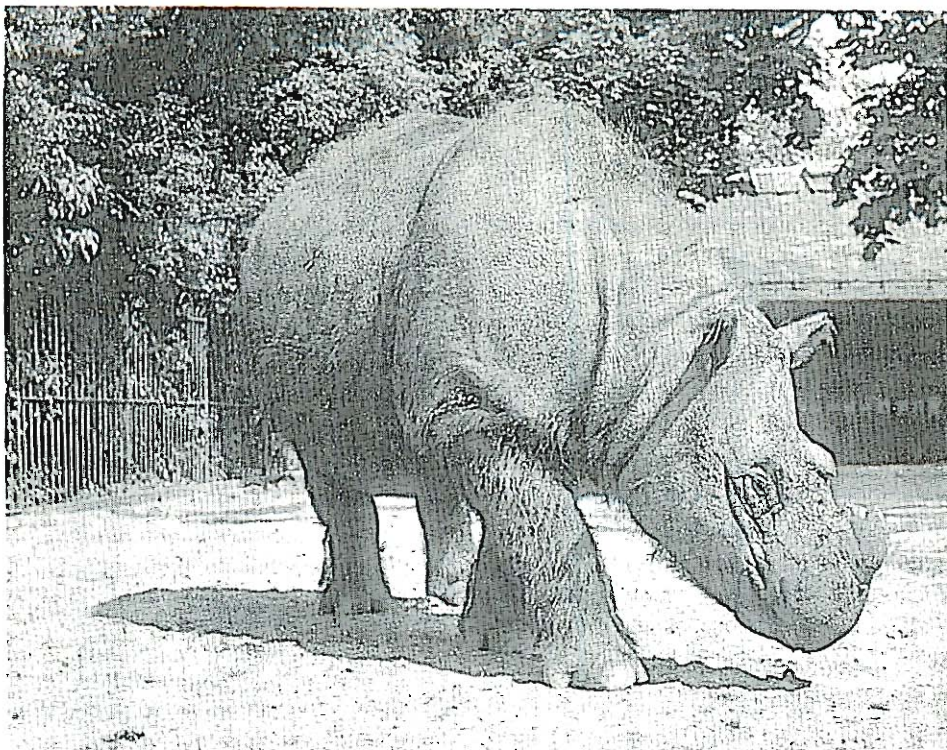
De beste kansen voor het voortbestaan liggen wel in Malaya en in Sumatra, vooral in het Gunung-Leuserreservaat. Op het vasteland is het aantal dieren in één gebied dermate gering en leven ze zo zeer verspreid, dat de voortplanting hierdoor wel eens in gevaar zal komen. Ook de status van vele reservaten en de bescherming van de dieren in de reservaten is vaak niet afdoende verzekerd.

Bedreigd door bijgeloof

Het grootste gevaar voor deze dieren schuilt in het bijgeloof, dat in Azië (en vroeger ook in Europa) aan delen van deze dieren medicinale en magische krachten toeschrijft. Vooral de horen is zeer gewild; men maakt er middeltjes van tegen de meest uiteenlopende kwalen en hij levert de beste „liefdesdrank”. De behoefte aan deze middelen schijnt zeer groot te zijn en men is nog steeds bereid er de meest fantastische prijzen voor te betalen. Hoewel de neushoorns tegenwoordig overal wettelijk zijn beschermd, staan de straffen voor het doden ervan in geen verhouding tot de opbrengst voor de jagers, en er vallen, ondanks allerlei maatregelen, nog steeds dieren ten offer aan dit bijgeloof.

Echt bosdier

De Sumatraanse neushoorn is een echt bosdier, in tegenstelling tot de Afrikaanse en Indische die op de open grasvlakten leven. Ze komen voor van zeeniveau tot hoog in het gebergte, maar houden zich het liefst op in de bergachtige streken, tot ongeveer 1500 m hoogte. Hier leven ze het grootste deel van het jaar solitair in een zeer uitgestrekt gebied; zij verplaatsen zich, naar gelang de regenval, verder of minder ver het gebergte in. Vooral in de voortplantingstijd schijnen ze aanzienlijke zwerftochten te ondernemen, waardoor ze op de meest onverwachte plaatsen gezien kunnen worden. In hun woongebied verplaatsen ze zich

De Sumatraanse neushoorn „Surbur“ in de dierentuin van Kopenhagen (inmiddels gestorven).

meestal langs vaste paden, die door het jarenlange gebruik soms diep zijn uitgesleten. Zij verblijven altijd in gebieden waar modderpoelen aanwezig zijn, waarin ze enkele malen daags „zoelen“. Ze zijn dan ook steeds bedekt met een laag modder als bescherming tegen uitdrogen van de huid en tegen allerlei bloedzuigend gedierte.

Knabbelaar

Het voedsel bestaat uit bladeren en twijgen van allerlei bomen en struiken en uit vruchten. Aangezien de hoeveelheid voor een rhinoceros bruikbaar gewas in een dicht tropisch bos vlak boven de grond, door gebrek aan licht, niet erg groot is, zoeken ze hun voedsel veelal in wat opener terrein, bijv. plekken met zgn. secundaire vegetatie, als rivieroever, aardverschuivingen en verlaten cultuurland.

Jonge, nog niet al te zware bomen worden vaak omver geduwd met het lichaam, zodat ze takken en bladeren van de kroon kunnen afknabbelen. Deze groeien dan meest wel weer aan en kunnen na enige tijd opnieuw worden kaalgegeten. Ook schijnen ze verzot te zijn op vruchten van bepaalde bomen, o.m. wilde mango's, en ze zoeken dan speciaal deze bomen op om het gevallen fruit te verorberen.

Langzame voortplanting

Over de voortplanting valt weinig te vertellen, wat er is bijna niets van bekend. Het is in ieder geval wel duidelijk dat ze zich zeer langzaam voortplanten, één jong in een paar, misschien wel zes jaar. Dit is wel een extra nadeel voor een bedreigde soort, want het duurt lang vóór geleden verliezen weer zijn aangevuld.

In het algemeen kan worden gezegd, dat er over de levenswijze van de Sumatraanse neushoorn zeer weinig bekend is, terwijl voor een effectieve bescherming en een juist beheer van reservaten een goed inzicht in de levenswijze en de eisen die een soort aan zijn omgeving stelt, onontbeerlijk is. Om deze biologische basis te verbreden, is een paar jaar geleden besloten in WWF-verband, onder auspiciën van het Gunung Leuser Comité, op Sumatra een langdurig onderzoek naar de verspreiding en de levenswijze te gaan uitvoeren, vooral in het Gunung-Leuserreservaat. Dit is ook voor de zeldzame en kwetsbare orang-oetan een van de belangrijke gebieden. Er zijn in Nederland voor de instandhouding en het beheer van dit reservaat aanzienlijke bedragen bijeengebracht. Het onderzoek naar de verspreiding van de Sumatraanse neushoorn op Sumatra is reeds in 1972 begonnen door de bioloog Markus Borner van de Universiteit van Zürich. In 1974 hoopt de schrijver, verbonden aan de afdeling Natuurbeheer van de Landbouwhogeschool te Wageningen, te beginnen

aan een onderzoek naar de levenswijze. Dit alles in het kader van het IUCN/WWF-project 884 — Sumatraanse neushoorn. Het zal nog wel zeer veel moeite en geld kosten deze dieren in voldoende grote groepen te behouden. Het kan nu in elk geval nog en er is goede hoop dat het op Sumatra zal gelukken tijdig zulke gebieden te reserveren en te beschermen. Het is daarom alleszins de moeite waard door onderzoek precies vast te stellen aan welke eisen moet worden voldaan.

NICO VAN STRIEN

N.B. De momenteel voor dit onderzoek beschikbare fondsen zijn nog ontoereikend om het onderzoek van drs. N. van Strien naar behoren te financieren. Zij die dit onderzoek financieel willen steunen, kunnen dit doen door het storten van een bijdrage op de rekening van de Stichting tot Internationale Natuurbescherming te Amsterdam (postrekening 19.53.84 of banknr. 46.65.74.614, Amro-bank, Amsterdam, ten name van genoemde Stichting, onder vermelding van „Sumatraanse neushoorn“).

WNF-kalender 1975

Voor het jaar 1975 brengt het Wereld Natuur Fonds (Nederland, in samenwerking met het Zwitserse WWF, een prachtige kalender uit (*formaat 32 x 37 cm*) met dertien grote, exclusieve dieren- en natuurfoto's in kleurendruk. (Zie de, op sterk verkleinde schaal, bijgevoegde folder, waarbij zij opgemerkt dat de kalender met Nederlandse tekst uitkomt.)

Met het oog op de Nederlandse oplage geldt voor het verkrijgen van deze kalender: „*Wie het eerst komt, het eerst maalt!*“

Gireer daarom zo spoedig mogelijk op postrekening nr. 44466 van het WNF te Zeist een bedrag van f 9,75 (of een veelvoud hiervan) — voor verzending naar het buitenland f 10,75 (of een veelvoud hiervan) — en vermeldt op Uw girokaart „KALENDER 1975“. U ontvangt de kalender dan omstreeks november 1974 franco thuis.

NB. Vriendelijk verzoek geen andere bestellingen op bovenbedoelde girokaart te vermelden.
